

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 397/2-XVII/27 08.03.2016. године	
--	--

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој III редовној седници, одржаној 08.03.2016. године – на основу чл. 202. став 1. алинеја 14. и 15. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: СРЕДЊЕ ПОДРИЊЕ – ИСТОРИЈСКО-ГЕОГРАФСКО ИСТРАЖИВАЊЕ (14. – ПОЧЕТАК 16. ВЕКА), докторанда Милана Војновића.

За ментора је одређена проф. др Јелена Мргић.

<u>Доставити:</u> 1x Универзитету у Београду 1x Стручном сараднику за докторске дисертације 1x Шефу Одсека за правне послове 1x Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Војислав Јелић
--	--

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
04/1-2 бр. 6/14 (број захтева)	
8.03.2016. (датум)	

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Средње Подриње – историјско-географско истраживање (14. – почетак 16. века)

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ Историја

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Милан, Жељко, Војновић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање: Филозофски факултет, Универзитет у Београду

Година дипломирања: 2012

Назив мастер рада кандидата:

Средњовековна „земља“ Дрина – историјско-географско истраживање

Назив факултета на коме је мастер рад одбрањена: Филозофски факултет, Универзитет у Београду

Година одбране мастер рада: 2013

на седници одржаној 8.03.2016.

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА Проф. др Војислав Јелић
--	--

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата Милан Војновић

Име и презиме ментора: Јелена Мргић

Звање: ванредни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. 'Wine or rakı – The Interplay of Climate and Society in the Early Modern Ottoman Bosnia' – *Environment & History* vol. 17, No. 4 (November 2011): 613-637.
2. 'Transition from Late Medieval to Early Ottoman Settlement Patterns. A Case Study of Northern Bosnia', *Südost-Forschungen* 65-66 (2006-2007): 50-86.
3. 'Tracking the Mapmaker – The Role of Marsigli's Itineraries and Surveys at Karlowitz and Passarowitz', in *The Peace of Passarowitz 1718*, eds. Ch.W. Ingrao, J. Pešalj, N. Samardžić, Purdue University Press 2011, 221—237
4. *Северна Босна 13-16.век*, Историјски институт – Београд 2008, XIII+469 стр, 24 цм (формат Б5), илустр., историјске карте; резиме на енглеском 377-401.стр; речник османских термина; регистар појмова, личних и географских имена; Библиографија 408-440. (ISBN: 978-86-7743-071-9)
5. Доњи Краји. Крајина средњовековне Босне, Филозофски факултет у Београду, Филозофски факултет у Бања Луци, Историјски институт у Бања Луци, Београд 2002, Б5 формат, 399 стр., 8 историјских карата, 8 илустр, регистар географских назива и регистар личних имена. (ISBN: 86-80269-59-X)

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, AHCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као М24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се

вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односне дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум _____

М.П.

проф. др Војислав Јелић

Образложење предлога теме за докторску дисертацију

Средње Подриње – историјско-географско истраживање (14. – почетак 16. века)

Комисија за одбрану предлога теме:

- проф. Синиша Мишић
- проф. Радивој Радић
- доц. Дејан Јечменица
- др Марија Копривица

Ментор: проф. др Јелена Мргић

Кандидат: Милан Војновић
Бр.индекса:5i13-13

Предмет истраживања

Истраживања појединих области средњовековних српских држава нису новина у домаћој историографији. До сада је било више радова који су се бавили изучавањем просторне структуре средњовековне „регионалне“ историје односно историје средњовековних *земаља* као територијално-управних јединица. Ти историјско-географски радови су свакако обогатили наша знања, али и поставили темеље и смернице за даља истраживања. У слабије истражене области из угла историјске географије спада простор Подриња, а тема ове дисертације биће усредсређена на Средње Подриње.

Простор Средњег Подриња према савременој географској регионализацији представља област око средњег тока реке Дрине од ушћа Лима на југу до Зворника на северу. Поред реке Дрине која свакако доминира овим простором издвајају се и друге реке у њеном сливу које обележавају рељеф Средњег Подриња. Од југа ка северу то су реке Рзав, Жепа, Љубовића и Дрињача са својом притоком Јадар. У средњем веку није постојала подела тока реке Дрине на Горње, Средње и Доње Подриње. Уместо тога средњовековни извори указују на постојање *земаља* и *жупа* – мањих и већих територијално-управних јединица. Тако се у изворима среће *земља* Подриње која је за разлику од савременог географског одређења обухватала само леву обалу средњег тока реке Дрине.

У центру нашег истраживања ће поред средњовековне *земље* Подриње бити и простор источно од реке Дрине, али се географски оквири нашег истраживања неће у потпуности поклапати са савременим географским одређењем Средњег Подриња, већ ће бити условљени политичким, друштвеним и економским приликама на овом простору у средњем веку. Територија Средњег Подриња у позном средњем веку била је подељена политичком границом између Србије и Босне, а ове две државе су се више пута сукобљавале у провој половини 15. века. Поред ове политичке подељености, крајем 14. и у првој половини 15. века рударска насеља Средњег Подриња била су економски међусобно повезана. Ради добијања потпуније слике у истраживању мреже насеља и привредних токова мораћемо да сагледамо шири простор Средњег Подриња, тачније целу рударску област (басен) Подриња укључујући Крупањ и област Рађевину која се налази у сливу реке Јадар. Исто тако наше истраживање мреже насеља и привредних токова ће обухватити и град Зворник са околином. Иако је Зворник био у саставу *земље* Усоре, његов развој је уско везан за руднике Средњег Подриња.

Међутим, у центру нашег истраживања ће бити „земља“ Подриње и десна обала реке Дрине. Свакако, развој насеља само са једне обале реке Дрине не можемо посматрати изоловано од осталих узимајући у обзир њихову повезаност коју ћемо детаљно обрадити у самој дисертацији.

Хронолошки истраживање ће бити усмерено на период позног средњег века, тачније од 14. до почетка 16. века тако да ће рад обухватати и првих неколико деценија османске власти на овом простору. Овај хронолошки оквир дат је на основу сачуваних извора који се односе на Средње Подриње, а којих готово да нема за период пре 14. века. Тек с развојем рударства на овом простору у 14. веку, насеља Средњег Подриња се чешће јављају у изворима.

Циљеви истраживања

Пошто смо у изради рада заузели историјско-географски приступ у том правцу су формирани и наши циљеви са којима је усклађена доле приложена структура рада. Историјско-географски приступ подразумева проучавање географског простора и живот људи на том простору у прошлости. Дакле спој просторног (географског) истраживања са историјским ће преовладати у нашој дисертацији. Живот људи на одређеном простору био је условљен њиховим природним окружењем. Људи су морали да се прилагођавају том окружењу, али и да га мењају сходно својим потребама. Дакле географски простор био је уско везан за свако деловање средњовековног човека па је детаљна анализа тог природног амбијента не само потребна, већ и неопходна у једној историјско-географској студији. Обрадићемо све карактеристике и промене природне средине на овом простору, од физичке географије до климатских промена, које су обележиле живот средњовековног човека.

Основни циљеви истраживања су утврђивање граница *земаља* и жупа као и каснијих нахија, санцака и кадилука у Средњем Подрињу. Исто тако убикација насеља и утврђивање мреже насеља са посебним нагласком на рударске центре Средњег Подриња и њихов социјални, урбани и привредни развој као и утицај природног амбијента на тај развој, у оној мери у којој то писани извори и археолошки налази дозвољавају. Такође ћемо анализирати политичке прилике у Средњем Подрињу и приказати трагове материјалне културе на том простору.

Пратећи сачуване изворе, који највише података доносе о рударству и трговини Средњег Подриња, већина истраживача овог простора бавила се управо економском

историјом тако да је ова област у научној литератури добро обрађена. Како бисмо дошли до нових сазнања и у проучавању привредне историје Средњег Подриња и овде смо пошли од историјско-географског приступа. Приказаћемо просторни распоред рударских јама и топионица и њихву повезаност као и утицај природног окружења на њихов положај и даљу експлоатацију рудника. Резултати истраживања ће између осталог бити представљени на картама урађеним путем *Историјско географског информационог система* тзв. ХГИС-а (HGIS – Historical Geographic Information System), као и у виду табела и графикана.

Основне хипотезе

-На простору Средњег Подриња крајем 14. и у првој половини 15. века деловале су православна црква, римокатолика црква и „црква босанска“.

-Доласком Османлија почиње исламизација Средњег Подриња која је била истог интензитета као и у осталим крајевима средњовековне босанске државе.

-Насеља рударског басена Средњег Подриња са обе стране реке Дрине била су међусобно повезана и њихов економски, али и урбани развој се не може посматрати изоловано.

-Централно насеље Средњег Подриња била је Сребреница која је захваљујући рударству и трговини постала један од већих градова Балкана.

-„Земља“ Подриње је формирана релативно касно (средином 14. века) што је битно утицало на њен положај у средњовековној босанској држави.

-Употреба *Историјско географског информационог система* може да помогне не само у презентовању резултата истраживања већ и у самом истраживању Средњег Подриња.

-Просторни распоред насеља и археолошких остатака (најчешће некропола стећака), када се користи у комбинацији са расположивим писаним изворима, може да нам пружи бољи увид у територијално-управну организацију, демографију, урбани развој и мрежу насеља.

-У циљу повећања производње, територије Средњег Подриња са интензивном експлоатацијом рудника у средњем веку су пролазиле кроз процес промене природног окружења (сеча и крчење шума, загађење ваздуха, река и потока, итд.), али често на штету локалног становништва.

Метод истраживања

Метод истраживања је усклађен са темом и расположивим изворима. На самом почетку треба анализирати и класификовати писане изворе везане за Средње Подриње. Податке добијене из малобројних писаних извора ћемо употпунити материјалним остацима, топономастичким подацима, као и подацима о географским одликама тла које припадају структурама дугог трајања. Ради прецизније убијације насеља приступићемо обиласку терена и прегледу катастра у оној мери колико то буде било могуће. Аналитички метод ће нам дати основу за синтезу и каснију компарацију. Упоредићемо простор Средњег Подриња са околним *земљама* и жупама, а исти метод ћемо употребити и приликом анализе каснијих нахија и санцака. У самом истраживању као и у презентовању резултата истраживања користићемо расположиве информационо-комуникационе технологије, а нарочито *Историјско географски информациони систем* (HGIS). Коришћење већ постојећих историјских, географских и топографских карата је незаобилазно у историјској географији, али исто тако и израда нових карата Средњег Подриња. Стога ћемо применити и картографски метод. Насеља забележена у османским дефтерима биће приказана табеларно са подацима о броју кућа и висини пореза тако да ћемо користити и статистички метод.

Историјски извори које ћемо користити у изради ове дисертације могу се поделити у неколико група: наративни, дипломатички, археолошки остаци, путописи, картографски и етнографски подаци. Ови извори ће чинити хеуристичку основу нашег рада. Наративних извора за овај период и географски простор је јако мало и то су углавном списи који су незаобилазни приликом проучавања осталих делова средњовековне Србије и Босне. Домаћи (српски и босански) дипломатички извори не пружају много података о топографији Средњег Подриња, већ су нам значајније листе сведока које доносе, нарочито за *земљу* Подриње. Од посебног значаја су извори угарске, млетачке и османске провенијенције. Османске изворе чине углавном пописни дефери, али и збирке царских закона и прописа (кануни и кануннаме) који су често ишли уз дефтере. За средњовековну топонимију у околини Сребренице значајна је повеља угарског краља Матије Корвина из 1463. године. Ова повеља је сачувана у препису из Дубровачке архивске грађе (*Diversa Cancellariae*) и бележи наследна добра дубровачке породице Латиница у Сребреници и околини.

Полазна основа сваког истраживања су збирке дипломатичких извора које су приредили Ф. Миклошић, Љ. Стојановић, С. Новаковић, Л. Талоци, Т. Смичиклас и Ш.

Љубић, али и нова критичка издања домаће дипломатичке грађе у часописима *Стари Српски архив* 1-13 (2002-2014) и *Грађа о прошлости Босне* 1-7 (2008-2014). Драгоцена грађа Дубровачког архива делимично је објављена од стране М. Динића, Ј. Лучића и Г. Чremoшника, а један део те грађе био нам је доступан путем микрофилмофа у архиву САНУ. Треба поменути да је обимну грађу Дубровачког Малог Већа која се односи на Србију објавио А. Веселиновић. Део османске изворне грађе је преведен и тиме је постао доступан ширем кругу истраживача. Заслугом А. Ханџића постали су доступни: *Два прва пописа Зворничког санџака* (1519 и 1533) и *Опширни попис Босанског санџака* из 1604. године. *Сумарни попис Босанског санџака из 1468/69 године* приредио је А. Аличић, као и део пописа Смедеревског санџака (1476) у оквиру тротомног издања: *Турски катастарски пописи неких подручја Западне Србије XV-XVI век*.

Малобројна писана изворна грађа је хронолошки и типолошки неравномерно сачувана па смо у обавези да хеуристичку основу допунимо археолошким, топографским, етнолошким и картографским подацима. Од публикованих археолошких резултата за територију Босне и Херцеговине користили смо *Arheološki Leksikon Bosne i Hercegovine* I-III (1988), а за територију републике Србије књигу *Археолошки споменици и налазишта у Србији. Западна Србија* I (1953). Међутим, ове већ застареле публикације морали смо да допунимо новијим радовима који пружају резултате археолошких истраживања на простору Средњег Подриња. Живот становника једног дела Средњег Подриња осветљен је у публикацији *Средње Подриње, Јадар и Рађевина* (прир. Б. Челиковић) где су сакупљени бројни антрополошки, етнографски и географски радови, а треба поменути и рад М. С. Филиповића *Почеци и прошлост Зворничке епархије*.

Путописи настали у периоду од XVI до почетка XVIII века могу нам пружити корисне податке за реконструкцију путне мреже, али и природног окружења које се није много променило од периода средњег века. Највеће заслуге у проналажењу и објављивању старих путописа иду Петру Матковићу који је први успео да обради више италијанских, француских и немачких путописа. Међутим, Матковић већину путописа није објавио у целини већ их је препричавао износећи у оригиналу само топонимију, што је и главни недостатак његових радова. Значајни су и подаци које доноси османски путописац Евлија Челеби, нарочито за градове Зворник и Сребреницу и њихову околину. Међутим, ове путописе као и позније османске изворе морамо користити са опрезом; базирајући се на карактеристике поменутих извора, посебност историјских процеса на одређеном простору у средњем веку, као и на континуитет неких

историјских процеса од средњег до новог века, тј. предосманског и османског периода. Само тако можемо методолошки оправдано користити путописе и османске изворе за реконструкцију средњовековног периода.

У реконструкцији природно-географских карактеристика, поред путописа, користимо и картографску грађу. Она нам такође може помоћи приликом убикације појединих насеља. Из обимне картографске грађе која је делом објављена и обрађена (*Monumenta Cartographica Jugoslaviae I -II*) треба издвојити две карте Балканског полуострва Франческа Роселија и Хенрика Мартела из XV века које до сада нису детаљно проучаване што се тиче простора Средњег Подриња, али и простора средњовековне босанске државе.

У истраживању мреже насеља и урбаног развоја до сада је више пута коришћена теорија „централних насеља“ (*Central Place Theory*) како у страној тако и у домаћој литератури. Међутим, њена примена је ограничена претежно планинским рељефом Средњег Подриња. Пошто насеља не можемо посматрати одвојено од некропола стећака и без путева који су саставни део мреже насеља, одлучили смо се за такозвано „истраживању по слојевима“ уз помоћ ХГИС-а. Основни слој ће чинити географске структуре дугог трајања које се нису мењале од средњег века до данас. У оквиру тога посебно ћемо обрадити природни амбијент у средњем веку. На ту основу ће се надоградити подаци из писаних извора и археолошки подаци, топографија, путна мрежа итд. Тиме ће просторни распоред мреже насеља добити нову димензију.

Примена ХГИС-а условњена је подацима које морамо унети у циљу добијања жељених резултата. Расположиви извори нам често не пружају довољно потребних информација, а већина археолошких локалитета на простору Средњег Подриња још увек није прецизно обележена ГПС-ом. Све ово морамо имати у виду јер битно ограничава употребу ХГИС-а приликом истраживања. Са друге стране уз помоћ ХГИС-а можемо боље истражити мрежу насеља и урадити далеко прецизније карте.

Користећи податке из средњовековних извора у реконструкцији мреже насеља и путне мреже морамо узети у обзир представу средњовековног аутора о положају тих насеља. Водећи се тзв. „менталним мапама“ (*mental maps; cognitive mapping*) средњовековни писци дају нам само релативни положај насеља у односу на друга насеља или оближње природне карактеристике, а не њихов тачан положај одређен географским координатним системом. Поред писаних извора исти случај је и са средњовековним картама. Дакле уместо топографског приказа насеља извори нам пружају њихову тополошку представу. Тачке (насеља) повезане линијама (путевима)

потребно је геореференцирати и тиме би се добила прецизна мрежа насеља. Међутим, пре геореференцирања потребна је убикација насеља која није увек могућа па ће поједина насеља остати само као „тополошке тачке“. Исти метод ћемо употребити и на путописним изворима (XV-XVII век) који су нам значајни за реконструкцију путне мреже.

Путна мрежа уско је повезана са привредним токовима. Дистрибуција и транспорт робе вршили су се караванском трговином. У проучавању привредне историје Средњег Подриња не може се заобићи рударство које је условило привредни успон овог краја. Пошто методолошки поставимо основе истраживања из угла историјске-географије, у центру истраживања ће бити просторна структура рударских постројења, транспорт робе, како у процесу производње тако и у извозу и природно окружење које је утицало не само на рударство већ и на остале привредне гране.

Значај истраживања

Средњовековна историја Средњег Подриња до сада није у целости обрађена из угла историјско-географске науке. Значајна студија Михаила Динића (*За историју рударства у средњовековној Србији и Босни I*) као и радови Десанке Ковачевић-Којић и Момчила Спремића обрадили су историју Средњег Подриња фокусирајући се на рударство и трговину и на поједине области Средњег Подриња. Милош Благојевић је у раду *Подриње између српских средњовековних држава* дао синтетички приказ историје целог Подриња у средњем веку. Ова студија писана је без научног апарата, али је аутор ипак успео да изнесе главне црте из историје Подриња и постави добру основу за даља истраживања ове области. Стога ће главни значај овог рада, поред остваривања горе наведених циљева истраживања, бити детаљан историјско-географски приказ Средњег Подриња у средњем веку.

Поред већ поменутог рада М. Благојевића домаћа историографија је обogaћена серијом историјско-географских радова коју су обрадили поједине историјске области (земље) средњовековне Босне и Србије. Свакако треба издвојити приказе Хумске земље (С. Мишић), Доњих Краја (Ј. Мргич), Усоре и Соли (Ј. Мргич), Западних страна (Т. Рибар), Требиња (Ђ. Тошић) и Моравице (Д. Булић – необјављена док. дисертацина). Пратећи већ постојећи модел изучавања „регионалне“ средњовековне историје уз примену неких нових метода, које са собом доносе другачији приступ појединим

проблемима, ова дисертација треба да пружи скромни допринос даљем развоју историјске-географије у Србији.

Структура рада - образложење

Резултати истраживања могу покренути неке нове целине тако да приложена структура рада може трпети одређене корекције, али ће радни концепт у главним цртама остати исти. Кроз доле приложена поглавља преовладаће комбинација хронолошког и тематског излагања.

У уводном поглављу рада ћемо представити тему, предмет истраживања и ближе објаснити методологију и начин израде рада. Потом ћемо дати критички приказ извора и литературе, а на крају ћемо представити природно-географске особине Средњег Подриња и посветити пажњу односу људи и природне средине на посматраној територији.

Следеће поглавље биће посвећено политичкој историји Средњег Подриња у коме смо се определили за хронолошко излагање. У првом делу ћемо дати кратак преглед античке и рановизантијске епохе као и периода од словенског досељавања на балканско полуострво до краја 13. века. Период од 14. до почетка 16. века, који је у центру наше теме, ћемо разматрати детаљно са посебним нагласком на односе Србије, Босне, Угарске и Османског царства.

У поглављу о територијално-управној организацији даћемо приказ средњовековних жупа, *земље* Подриње и њеног односа са околним *земљама*, каснијих власти али и османских нахија, санџака и кадилука. Посебно ћемо се бавити проблемом и применом упоредне методе на релацији нахија-жупа. Тачније у којој мери се може користити османска административна подела у реконструкцији жупске организације на простору Средњег Подриња. У овом поглављу преовладаће тематско излагање.

Након територијално-управне организације посветићемо се анализи насеља и демографије Средњег Подриња. Представићемо мрежу насеља и промене, како у мрежи насеља тако и у типологији насеља, настале османским освајањем. У реконструкцији мреже насеља користићемо горе описану методологију.

Потом ћемо приказати демографију Средњег Подриња. Обрадићемо миграциона кретања, друштвене категорије становништва и промене које су настале након османског освајања.

Посебно поглавље биће посвећено црквеним приликама на овом простору. Поглавље ће обухватити четири дела везана за православну цркву, римокатоличку цркву и „цркву босанску“, а у четвртом делу биће речи о исламизацији у другој половини 15. и почетком 16. века; тако да ће излагање бити тематско.

Након тога даћемо приказ привредних токова на простору Средњег Подриња са посебним нагласком на рударство и трговину пошто су ове две гране највише заступљене у историјским изворима. У оквиру овог поглавља биће представљена и путна мрежа Средњег Подриња.

На самом крају даћемо сумиране закључке и сазнања до којих смо дошли као и списак извора и литературе. У прилогу дисертације даћемо картографски материјал, табеле и илустрације са наведеним извором.

Нацрт структуре рада

УВОД

- Предмет истраживања
- Методологија и начин израде рада
- Извори и досадашња истраживања
- Природно-географски оквир

ПОЛИТИЧКА ГЕОГРАФИЈА СРЕДЊЕГ ПОДРИЊА

- Античко наслеђе и сеоба Словена
- Средње Подриње између Босне, Србије и Угарске
- Пад под османску власт и прве деценије османске управе

ТЕРИТОРИЈАЛНО-УПРАВНА ОРГАНИЗАЦИЈА СРЕДЊЕГ ПОДРИЊА

- Жупе Средњег Подриња
- „Земља“ Подриње
- Власти и милитаризација државне управе
- Метох градских насеља
- Нахије, санџаци и кадилуци

НАСЕЉА СРЕДЊЕГ ПОДРИЊА

- Градови и утврђења
- Тргови
- Сеоска насеља
- Мрежа насеља

ДЕМОГРАФИЈА

- Становништво Средњег Подриња
- Демографска кретања
- Категорије становништва

ЦРКВЕНЕ ПРИЛИКЕ У СРЕДЊЕМ ПОДРИЊУ

- Православна црква
- Римокатоличка црква
- „Црква босанска“
- Исламизација

ПРИВРЕДНИ ТОКОВИ

- Рударство
- Трговина

-Земљорадња и сточарство

-Остала занимања становништва

-Путеви

ЗАКЉУЧАК

-Завршна разматрања

-Списак извора и литературе

-Прилози (карте, табеле, фотографије и илустрације са наведеним пореклом)

Библиографија извора и литературе

Необјављени извори:

Архив САНУ

- Микрофилмови - Серије архивских књига Дубровачког архива (Acta Consilii Rogatorum, Diversa Notariae, Diversa Cancellariae)

Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze (на захтев скенирана картографска грађа)

- Landau Finaly - Carte Rosselli, Francesco Rosselli, Carta della penisola Balcanica
- Cod. Magliab. XIII, 16, fol. 120'-121.

Bibliothèque du château de Chantilly (на захтев скенирана картографска грађа)

- Insularium illustratum Henrici Martelli Germani, Ms 698 (Ms 483), fol. 68'-69.

Објављени извори:

- Aličić A., *Sumarni popis sandžaka Bosne iz 1468/69*, Mostar 2008.
- Аличић А., *Турски катастарски пописи неких подручја Западне Србије XV-XVI век I*, Чачак 1984.
- Anđelić P., *Originalni delovi dviju bosanskih povelja u falzifikatima Ivana Tomke Marnavića*, GZM-arheologija 26 (1971), 347-360.
- Bojanić D., *Turski zakoni i propisi iz XV i XVI veka za smederevsku, kruševačku i vidinsku oblast*, Beograd 1974.
- Brokijer, Bertarandon de la, *Putopis. Putovanje preko mora kroz Palestinu, Malu Aziju, Srbiju i Francusku*, Beograd 2002.
- M. Vego, *Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine IV*, Sarajevo 1970.
- Веселиновић А., *Дубровачко Мало веће о Србији (1415-1460)*, Београд 1997.
- *Византијски извори за историју народа Југославије I-II*, Београд 1955, 1959.
- Gelcich J. - Thallóczy L., *Diplomatarum relationae Reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae*, Budapest 1887.

- Gundulae J., *Chronica ragusina Junii Restii (ab origine urbis usque ad annum 1451)*, dig. N. Nodilio, Zagrebiae 1893.
- *Decreta regni Hungariae, Gestze und Verordnungen Ungarns 1301-1457*, eds. F. Döry – G. Bónis – V. Bácskai, Budapest 1976.
- Динић М., *Грађа за историју Београда у средњем веку II*, Београд 1958.
- Динић М., *Из Дубровачког архива III*, Београд 1967.
- Динић М., *Одлуке већа Дубровачке републике I – II*, Београд 1951-1964.
- Dlugossii J., *Historiae Polonicae Libri XII*, Tomus IV, Cracoviae 1877.
- Елезовић Г., *Турски извори за историју Југословена*, Браство 26 (1932), 49-125.
- Елезовић Г., *Турски споменици I-1*, Београд 1940.
- Zimmermann F. - Warner C. - Müller G., *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen III*, Hermannstadt 1902.
- Zlatović S., *Izveštaj o Bosni 1640 Pavla iz Rovinja*, Starine JAZU 23 (1890), 1-38.
- Исаиловић Н., *Повеља краља Твртка Котроманића Шибенику*, ГПБ 4 (2011), 31-47.
- Јанковић Ђ. – Праштало П., *Археолошка истраживања на локалитетима Лађевац – Скит св. Ђорђа и Градина код Бајине Баште*, Археолошки преглед н. с. 4 (2006), 143-145.
- Jelenić J., *Spomenici kulturnoga rada bosanskih Franjevaca (1437-1878)*, Starine JAZU 36 (1918), 81-162.
- Јечменица Д., *Повеља бана Твртка Влатку Вукославићу*, ГПБ 4 (2011), 9-19.
- Јиречек К., *Српски споменици*, Споменик СКА 11 (1892), 1-118.
- Jorga N., *Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle II, III*, Paris 1899, 1902.
- *Kanuni i kanu-name za bosanski, hercegovački, zbornički, kliški, crnogorski i skadarski sandžak*, ur. prir. B. Đurđev, N. Filipović, H. Hadžibegić, M. Mujić i H. Šabanović, Sarajevo 1957.
- Ковачевић-Којић Д., *Трговачке књиге браће Кабуџић (Caboga) 1426-1433*, Споменик САНУ 137, Одељење историјских наука 11, Београд 1999.
- Kuripešić B., *Putopis kroz Bosnu, Srbiju, Bugarsku i Rumeliju 1530*, Banja Luka 2006.
- Lašvanin Nikola, *Ljetopis*, ur. Ignacije Gavran, Sarajevo-Zagreb 2003.
- Laszowski E., *Monumenta Habsburgica II*, Zagreb 1916.

- Levental Z., *Britanski putnici u našim krajevima od sredine XV do početka XIX veka*, Gornji Milanovac 1989.
- Лемајић Н., *Уговор у Тати између деспота Стефана Лазаревића и Жигмунда Луксембуршког*, Радови Филозофског факултета 8, Источно Сарајево 2007, 443-448.
- Lonza N. – Šundrica Z., *Odluke dubrovačkih vijeća 1390-1392*, Zagreb – Dubrovnik 2005.
- Lonza N., *Odluke dubrovačkih vijeća 1395-1397. Reformationes consiliorum civitatis Ragusii 1395-1397*, Zagreb – Dubrovnik 2011.
- Lučić J., *Spisi dubrovačke kancelarije II-IV*, Zagreb 1984-1993.
- Ljubić Š., *Listine o odnosajih izmedju Južnoga Slavenstva i Mletačke republike I-X*, Zagreb 1861-1891.
- Макушев В., *Историјски споменици Јужних Словена и околних народа II*, Београд 1882.
- Макушев В., *Прилози к српској историји*, Гласник СУД 32 (1871), 164-208.
- Mályusz E., *Zsigmond-kori Oklevéltár I-V*, Budapest 1951-1997.
- Mandić D., *Srebreničko-visočka biskupija u Bosni – Dokumenti*, Rasprave i prilozi iz stare hrvatske povijesti, Rim 1963.
- Matković P., *Dva italijanska putopisa po Balkanskom poluotoku iz XVII veka*, Starine JAZU 10 (1878), 201-256.
- Matković P., *Putovanja po balkaskom poluotoku XVI stoljeću II*, Rad JAZU 56 (1881), 141-242.
- Matković P., *Putovanja po balkaskom poluotoku XVI stoljeću III*, Rad JAZU 62 (1882), 45-133.
- Miklosich F., *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii, Viennae* 1858.
- Mikolji V., *Zadnji računi manastira srebreničkog*, Franjevački vijesnik 12 (1939), 395-405.
- Михаиловић, Константин из Островице, *Јаничарење успомене или Турска хроника*, ур. Ђ. Живановић, Београд 1986.
- Михаљчић Р., *Повеља краља Остоје којом потврђује раније даровнице Дубровнику*, ССА 7 (2008), 163-173.

- Михаљчић Р., *Повеља краља Стефана Твртка Твртковића којом Дубровчанима потврђује Сланско приморје*, ГПБ 4 (2011), 75-88.
- Михаљчић Р., *Повеља краља Твртка I Котроманића кнезу и војводи Хрвоју Вукчићу Хрватинићу*, ССА 1 (2002), 117-129.
- Младеновић А., *Повеље и писма деспота Стефана*, Београд 2007.
- *Monumenta Cartographica Jugoslaviae I -II*, приредио Г. Шкриванић, Београд 1975, 1979.
- *Monumenta Ragusina – Libri reformationum I, IV, V*, ed. J. Gelcich, Zagrabiae 1879, 1896, 1897.
- Мргић Ј., *Писмо кнеза Драгише Дињићића кнезу Вукашину и војводи Вукмиру Златоносовићу*, ССА 6 (2007), 201-207.
- Мргић Ј., *Повеља босанског бана Стјепана Котроманића којом кнезу Вукославу Хрватинићу даје жупе Бањицу и Врбању са градовима*, ГПБ 1 (2008), 11-22.
- Мргић-Радојчић Ј., *Повеља бана Стјепана II Котроманића великом кнезу Гргуру Стјепанићу*, ССА 3 (2004), 19-33.
- Мргић-Радојчић Ј., *Повеља бана Стјепана II Котроманића кнезу Вуку и Павлу Вукославићу*, ССА 1 (2002), 79-92.
- Мргић-Радојчић Ј., *Повеља бана Твртка кнезу Вуку Хрватинићу*, ССА 2 (2003), 167-184.
- Nagy I. – Nyáry A., *Magyar diplomaciai emlékek Mátyás király korából : 1458-1490 II*, Budapest 1877.
- Новаковић Р., *Бранковићев летопис*, Београд 1960.
- Новаковић С., *Законски споменици српских држава средњег века*, Београд 2005.
- Новаковић С., *Хаџи Калфа или Ћатиб-Челебија турски географ XVII века о балканском полуострву*, Споменик СКА 18 (1892), 1-132.
- *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine II*, ur. S. Buzov – L. Gazić, Sarajevo 2000.
- Орбин М., *Краљевство Словена*, Београд 1968.
- Павловић И., *О св. Луци и преношењу његовог тела*, Гласник СУД 51 (1882), 70-100.
- Pertusi A., *Martin Segono di Novo Brdo vescovo di Dulcigno. Un umanista serbo-dalmata del tardo Quattrocento*, Roma 1981.

- Поповић Р., *Повеља бана Стјепана II Котроманића о решавању спорова између Босне и Дубровника*, ССА 6 (2007), 35-54.
- Порфирогенит Константин, *Спис о народима*, прев. и комент. Б. Ферјанчић, ВИИНЈ II, Београд 1959.
- Порчић Н., *Два писма краља Милутина о закупу тргова Мачва и Липник*, ССА 10 (2011), 3-16.
- *Приче француских путника са пута по отоманској Босни*, превод и коментар М. Караулац, Нови Сад 1998.
- Радојчић Н., *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, Београд 1962.
- Раčki F., *Prilozi za sbirku srbskih i bosanskih listina*, Rad JAZU I (1867), 124-163.
- Smičiklas T., *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* VIII, XI, Zagreb 1910, 1913.
- Стојановић Љ., *Старе српске повеље и писма* I-1, I-2, Београд – Сремски Краловци 1929, 1934.
- Стојановић Љ., *Стари српски записи и натписи* I, Београд 1902.
- Стојановић Љ., *Стари српски родослови и летописи*, Београд- Ср. Карловци 1927.
- Тадић Ј., *Писма и упутства дубровачке републике* I, Београд 1935.
- Тошић Ђ., *Писмо дубровачког посланика Ивана Гундулића о смрти кнеза Павла Раденовића*, у: Земља Павловића. Средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 357-366.
- Truhelka Ć., *Fojnička hronika*, GZM 21 (1909), 443-460.
- Thallóczy L. – Aldásy A., *A Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklelvéltára 1198-1526*, Budapest 1907.
- Thallóczy L., *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*, München – Leipzig 1914. (Збирка докумената у прилогу књиге)
- Ћирковић С., *Латинички препис Рударског законика деспота Стефана Лазаревића*, Београд 2005.
- Ћирковић С. – Ћук Р. – Веселиновић А., *Србија у дубровачким тестаментима у XV веку*, Мешовита грађа – Нова серија 22 (2004), 9-80.
- Fejér G., *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* X-5, Budae 1844.
- Fermendžin E., *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis*, Zagrabiae 1892.

- Frankói V., *Mátyás király levelei* I, II, Budapest 1893, 1895.
- Филозоф К., *Живот деспота Стефана Лазаревића*, у: Старе српске биографије XV и XVII века, Београд 1936, 43-125.
- Handžić A., *Dva prva popisa Zvorničkog sandžaka (iz 1519. i 1533. godine)*, Sarajevo 1986.
- Čelebi E., *Putopis – odlomci o jugoslovenskim zemljama*, Sarajevo 1967.
- Чремошник Г., *Канцеларијски и нотарски списи 1278-1301*, Београд 1932.
- Čremošnik G., *Ostaci arhiva bosanske franjevačke vikarije*, Radovi Naučnog društva BiH 3 (1955), 5-56.
- Šabanović H., *Turski dokumenti u Bosni iz druge polovine XV stoljeća*, Istorijsko pravni zbornik I-2 (1949), 12-208.
- Šidak J., *O vjerodostojnosti isprave bosanskog bana Tvrtka Stjepanu Rajkoviću*, Studije o „Crkvi bosanskoj” i bogumilstvu, Zagreb 1975, 247-273.
- Шишић Ф., *Летопис пона Дукљанина*, Београд – Загреб 1928.
- Штављанин-Ђорђевић Љ., *Један недовољно познат поменик из времена деспота Бурђа Бранковића*, Археографски прилози 9 (1987), 331-347.
- Šurmin Đ., *Hrvatski spomenici* I, Zagreb 1898.

Литература:

- Алексић А., *Мачва са нарочитим погледом на поплавне прилике*, Гласник СУД 72 (1891), 1-105.
- Анђелић П., *Barones regni и државно вијеће средњовијековне Босне*, Прилози 11-12 (1975/76), 29-48.
- Анђелић Р., *O usorskim vojvodama i političkom satusu Usore u srednjem веку*, Студије о територијалнополитичкој организацији средњовјековне Босне, Сарајево 1982, 142-172.
- Анђелић Р., *Ubikacija oblasti Trebotića i teritorijalno-politička organizacija bosanskog Podrinja u srednjem веку*, у: Студије о територијалнополитичкој организацији средњовјековне Босне, Сарајево 1982, 173-204.
- *Arheološki Leksikon Bosne i Hercegovine I-III*, Београд 1988. (ALBiH)
- *Археолошки споменици и налазишта у Србији. Западна Србија I*, ур. Ђ. Бошковић, Београд 1953.
- Baker A. R. H., *Geography and History — Bridging the Divide*, Cambridge 2003.
- Бејтић А., *Nova Kasaba u Jadru*, GDI BiH 11 (1960), 225-249.
- Бешлагич Ђ., *Novopronađeni natpisi na stećcima*, Naše starine 9 (1964), 133-144.
- Бешлагич Ђ., *Stećci. Kataloško – topografski pregled*, Сарајево 1971.
- Бешлагич Ђ., *Stećci oko Kušlata i Nove Kasabe*, Članci i građa za kulturnu istoriju Istočne Bosne 9 (1972), 65-73.
- Бешлагич Ш., *Стећци у околини Власенице*, Старица 23 (1974), 107-124.
- Благојевић М., *Босанско Завршије*, Зборник ФФ у Београду XIV-1 (1979), 129-144.
- Благојевић М., *Државна управа у српским средњовековним земљама*, Београд 1997.
- Благојевић М., *Град и жупа – међе градског друштва*, Социјална структура градских насеља (XII-XV век), Београд – Смедерево 1992, 67-84.
- Благојевић М., *Насеља у Мачви и питање српско-угарске границе*, Ваљево. Постанак и успон градског средишта, Ваљево 1994, 78-92.
- Благојевић М., *Планине и паињаци у средњовековној Србији (XIII и XIV век)*, ИГ 2-3 (1966), 3-93.
- Благојевић М., *Подриње између српских средњовековних држава*, у: Дрина, Београд 2005, 29-67.

- Благојевић М., *Спорови око средњовековних међа*, Зборник МС за историју 71-72 (2005), 7-27.
- Благојевић М., *Српска државност у средњем веку*, Београд 2011.
- Благојевић М., *Српска средњовековна држава и целина сеоског земљишта*, Зборник МС за историју 44 (1991), 7-17.
- Божанић С., „Крајишта” и „Власти” у српској средњовековној држави, Годишњак ФФ у Новом Саду 33 (2008), 5-16.
- Војановски I., *Dolabelin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji*, Sarajevo 1974.
- Brodersen K., *Terra Cognita. Studien zur römischen Raumerfassung*, Hildesheim 2003.
- Булић Д., *Насеља и становништво „земље“ Моравице (XIV - средина XVI века)*, Београд 2014. (необјављена докторска дисертација)
- Buljan S., *Povezanost rudara i franjevaca u srednjovjekovnoj Bosni*, Nova et vetera 31 (1981), 333-346.
- Vasiljević M., *Arheološka rekognisciranja Podrinja*, Arheološki pregled 18 (1976), 161-177.
- Васиљевић М., *Топографија археолошких налазишта и споменика у Подрињу*, Годишњак историјског архива Шабац 5 (1967), 121-156.
- Васовић М., *Јован Цвијић о значају и перспективама Подриња*, Јован Цвијић и Подриње, Лозница 2004, 21-33.
- Vego M., *Naselja srednjovjekovne bosanske države*, Sarajevo 1957.
- Веселиновић А., *Држава српских деспота*, Београд 2006.
- Веселиновић А., *Граница између Србије и Босне у XV веку*, у: Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена, Београд 1995, 87-100.
- Веселиновић А., *Забрана и прекид трговине у Србији у доба Деспотовине*, ИГ 1-2 (1983), 25-41.
- Веселиновић А., *Царински систем у Србији у доба Деспотовине*, ИГ 1-2 (1984), 7-37.
- Vujičić D., *Hidronimi (imena voda) u lijevom slivu Drine*, Sarajevo 1982.
- Vukanović T., *Rečnik drevnog rudarstva u zemljama centralnog Balkana XII-XVIII vek*, Bor 1998.
- Wilkes J. J., *Dalmatia*, London 1969.

- Wilkes S. M., *Filling the gap: supporting landscape investigation*, General Issues in the Study of Medieval Logistics. Sources, Problems and Methodologies, ed. J. F. Haldon, Leiden 2006, 229-250.
- Гавриловић Д., *Геолошка грађа*, у: Дрина, Београд 2005, 170-177.
- Гавриловић Д., *Релјеф*, у: Дрина, Београд 2005, 178-191.
- Гавриловић Љ., *Дрина и њене притоке*, у: Дрина, Београд 2005, 205-247.
- Гавриловић Љ., *Клима*, у: Дрина, Београд 2005, 192-203.
- Gaddis J. L., *The Landscape of History: How Historians Map the Past*, New York 2002.
- Goldstein I., *Granica na Drini – značenje i razvoj mitologema*, Historijski mitovi na Balkanu, Sarajevo 2003, 109-138.
- Gregory I. N. – Healey R.G., *Historical GIS: structuring, mapping and analysing geographies of the past*, Progress in Human Geography 31 (2007), 638–653.
- Deroko D. J., *Drina – geografsko-turistička monografija*, Beograd 2004.
- Димитријевић Р. – Симоновић П., *Биљни и животињски свет*, у: Дрина, Београд 2005, 262-281.
- Динић М., *Власти за време Деспотовине*, Зборник ФФ у Београду 10-1 (1968), 237-243.
- Динић М., *Државни сабор средњовековне Босне*, Београд 1955.
- Динић М., *Дубровачка средњовековна караванска трговина*, у: Српске земље у средњем веку, Београд 1978, 305-330.
- Динић М., *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни I*, Београд 1955.
- Динић М., *Западна Србија у средњем веку*, у: Српске земље у средњем веку, Београд 1978, 44-54.
- Динић М., *О Николи Алтомановићу*, Посебна издања СКА 40 (1932), 1-46.
- Динић М., *Област краља Драгутина после Дежева*, у: Српске земље у средњем веку, Београд 1978, 123-145.
- Динић М., *Однос краља Милутина и Драгутина*, ЗРВИ 3 (1955), 49-82.
- Динић М., *Прилози за историју средњег века (Бохорина)*, ПКЛИФ 13 (1933), 67-76.
- Динић М., *Сребреник крај Сребренице*, у: Српске земље у средњем веку, Београд 1978, 357-367.

- Downs R. – Stea D., *Maps in Minds: Reflections on Cognitive Mapping*, New York 1977.
- Дробњаковић Б., *Воденице на Дрини и њеним притокама*, Средње Подриње, Јадар и Рађевина, Београд 2011, 881-897.
- Дробњаковић Б. М., *Саобраћај на Дрини*, Посебна издања Географског друштва 15 (1934), 1-72.
- Droß K., *Zum Einsatz von Geoinformationssystemen in Geschichte und Archäologie*, Historical Social Research 31–3 (2006), 279–287.
- Dušanić S., *Aspects of Roman mining in Noricum, Pannonia, Dalmatia and Moesia Superior*, *Aufstieg und Niedergang der roemischen Welt* II/6, Berlin - New York 1977, 52-94.
- Dušanić S., *Roman mining Illyricum: Historical aspects*, Dall' Adriatico al Danubio-L'Illirico nell'età greca e romana, Atti del convegno internazionale, Cividale del Friuli, 25-27 settembre 2003 [Edizione Elettronica], Pisa 2004, 247-270.
- Đurđev B., *Da li je poznati rudarski zakon despota Stefana važio za Srebrenicu?*, Rudarstvo i metalurgija Bosne i Hercegovine od prahistorije do početka XX vijeka, Zenica 1999, 211-217.
- Engel P., *Neki problemi Bosansko-ugarskih odnosa*, Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU 16 (1998), 57-72.
- Engel P., *The Realm of St Stephan. A History of Medieval Hungary 895-1526*, London – New York 2001.
- Živković P., *Podaci o roblju kao izvor za istorijsku geografiju srednjovjekovne Bosne*, Prilozi 10/2 (1974), 333-340.
- Živković P., *Tvrtko II Tvrtković. Bosna u prvoj polovini XV stoljeća*, Sarajevo 1981.
- Živković P. - Jakić I. – Brandić M., *Uloga bosanskog kralja u Konavoskom ratu (1430-1433)*, Povijesni zbornik: godišnjak za kulturu i povijesno nasljeđe 3 (2008), 7-45.
- Živković P., *Usorska vlasteoska porodica Zlatonosović i bosanski kraljevi (posljednja decenija XIV i prve tridecenije XV stoljeća)*, Historijski zbornik 39 (1986), 147-162.
- Живковић Т., *Портрети српских владара (IX-XII век)*, Београд 2006.
- Зечевић Е., *Мраморје. Стећци у Западној Србији*, Београд 2005.
- Зечевић Е., *Позносредњовековни надгробни споменици Средњег Подриња*, Ужички зборник 31-1 (2007), 5-28.

- Зечевић Е. – Вуксан М., *Локалитети са стећцима. Реконструкција у области Бајине Баште*, Гласник Српског археолошког друштва 11 (1996), 264-274.
- Исаиловић Н., *Брачни планови Котроманића и државна политика Босне половином XV века*, у: Пад Српске деспотовине 1459. године, Београд 2011, 203-214.
- Исаиловић Н., *Један непознати извор о предаји градова Хрвоја Вукчића Хрватинића угарском краљу Жигмунду 1410. године*, ИЧ 64 (2015), 135-158.
- Исаиловић Н. – Јаковљевић А., *Шах Мелек (Прилог историји турских упада у Босну 1414. и 1415. године)*, у: Споменица академика Симе Ћирковића, Београд 2011, 441-463.
- Исаиловић М., *Ваљево и околне области*, Ваљево 1989.
- *Историја српског народа I-II*, Београд 1981, 1982.
- Јаковљевић А., *Између османског и угарског крајишта – Османско запоседање Подриња и угарска опсада Зворника 1464. године*, Пад Босанског краљевства 1463. године, Београд – Сарајево – Бања Лука 2015, 227-257.
- Jelenić J., *Kultura i bosanski franjevci I*, Sarajevo 1912.
- Jeremić R. – Tadić J., *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika 2*, Beograd 1939.
- Јиречек К., *Трговачки путеви и рудници Србије и Босне у средњем вијеку*, у: Зборник Константина Јиречека I, Београд 1959, 207-303.
- Јовановић М., *Сребреница, Река Дрина и Подриње*, Београд 2000, 243-274.
- Јовановић Р., *Положај и административно-територијалне промене*, у: Азбуковица. Земља, људи и живот, Љубовија 1985, 9-10.
- Калић Ј., *Словени и Византијско урбано наслеђе*, Социјална структура градских насеља (XII-XV век), Београд – Смедерево 1992, 21-33.
- Клерих Љ. – Докић Л., *О старом гробљу у Подрињу*, Гласник СУД 51 (1882), 22-25.
- Крекић В., *Cirkulacija informacija između Dubrovnika i Bosne u prvoj polovini XV vijeka*, Godišnjak društva istoričara BiH 39 (1988), 50-56.
- Ковачевић-Којић Д., *Градска насеља средњовековне босанске државе*, Сарајево 1978.
- Kovačević-Kojić D., *Zvornik (Zvonik) u srednjem vijeku*, Godišnjak društva istoričara BiH 16 (1965), 19-35.

- Ковачевић-Којић Д., *Здравствене прилике у средњовековној босанској држави*, Градски живот у Србији и Босни (XIV-XV), Београд 2007, 219-224.
- Ковачевић-Којић Д., *Изглед Сребренице у дубровачким изворима (1352-1460)*, Градски живот у Србији и Босни (XIV-XV), Београд 2007, 203-218.
- Ковачевић Д., *Пад босанске државе према Дубровачким изворима*, ГДИ БиХ 14 (1963), 205-220.
- Kovačević-Kojić D., *Privredni razvoj srednjovekovne bosanske države*, Prilozi za istoriju Bosne i Hercegovine I, Sarajevo 1987, 87-190.
- Ковачевић-Којић Д., *Средњовековна Сребреница XIV – XV вијек*, Београд 2010.
- Ковачевић М., *Рељеф*, у: Азбуковица. Земља, људи и живот, Љубовија 1985, 12-15.
- Koder J., *Land Use and Settlement: Theoretical Approaches*, General Issues in the Study of Medieval Logistics. Sources, Problems and Methodologies, ed. J. F. Haldon, Leiden 2006, 159–183.
- Koder J., *Handels Güter und Verkehrswege Problemstellung, Quellenlage, Methoden*, Handels Güter und Verkehrswege Aspekte der Warenversorgung im östlichen Mittelmeerraum (4. bis 5. Jahrhundert), ed. E. Kislinger, J. Koder, A. Külzer, Wien 2010, 13-24.
- Külzer A., *Möglichkeiten zur Rekonstruktion historischer Landschaften: Die Historische Geographie*, Fragmente. Der Umgang mit lückenhafter Quellenüberlieferung in der Mittelalterforschung, ed. C. Gastgeber – C. Glassner – K. Holzner-Tobisch – R. Spreitzer, Wien 2010, 173-184.
- Kujundžić J., *Crkva sv. Marije u Zvorniku*, Dobri pastir 23 (1973), 203-210.
- Kulenović S., *Naselja i porijeklo stanovništva u dijelu zvorničkog Podrinja*, Članci i gradja za kulturnu istoriju istočne Bosne 14 (1982), 155-174.
- Kurtović E., *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009.
- Lazić A., *Režim Drine*, Београд 1952.
- Lang S. – Blaschke T., *Landschaftsanalyse mit GIS*, Stuttgart 2007.
- *Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља*, ур. С. Мишић, Београд 2010.
- Lovrenović D., *Na klizištu povijesti (sveta krana ugarska i sveta krana bosanska) 1387-1463*, Zagreb-Sarajevo 2006.

- Lovrenović D., *Proглаšenje Bosne kraljevstvom (Pokušaj revalorizacije)*, Forum Bosnae 3-4 (1999), 227-287.
- Лома А., *Лудмер*, Српски језик III, 1-2 (1998), 13-28.
- Loma A., *Serbisches und kroatisches Sprachgut bei Konstantin Porphyrogennetos*, ЗРВИ 38 (1999-2000), 87-161.
- Мазалић Ђ., *Звоник (Зворник) стари град на Дрини*, ГЗМ X (1955), 73-118.
- Максимовић Љ., *Северни Илирик у VI веку*, ЗРВИ 19 (1980), 17-57.
- Максимовић М., *Срби и „Дуга војна“ 1443/1444. године*, Војноисторијски гласник 1 (2013), 45-70.
- Маликовић Д., *Павловићи и Турци*, у: Земља Павловића. Средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 171-201.
- Mandić D., *Franjevačka Bosna. Razvoj i uspon Bosanske vikarije i Provincije 1340-1735*, Rim 1968.
- Манкен И., *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, Београд 1960.
- Марковић Ј., *Географске области СФРЈ*, Београд 1972².
- Мијатовић Ч., *Деспот Ђурађ Бранковић I*, Београд 1880.
- Милутиновић С. – Васиљевић М., *Топографско-историјски речник Подриња*, Годишњак Међуопштинског историјског архива Шабац 22 (1988), 101-181.
- Miljković E., *The Christian Sipahis in the Serbian lands in the second half of the 15th century*, БИГ 1 (2010), 103-119.
- Миљковић-Бојанић Е., *Зеамет Кушлат 1476. године*, у: Земља Павловића. Средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 367-378.
- Миљковић-Бојанић Е., *Смедеревски санџак 1476-1560. Земља – насеља - становништво*, Београд 2004.
- Митровић К., *Вук Гргуревић између Мехмеда II и Матије Корвина (1458-1465)*, Браничевски гласник 2 (2004), 19-30.
- Мићић Н., *Борина: прошлост и порекло становништва*, Доња Борина 2014.
- Мишић В. – Којадиновић В., *Прилог познавању шумске вегетације клисуре Дрине (Национални парк Тара)*, Ужички зборник 14 (1985), 265-285.
- Мишић С., *Земља у држави Немањића*, Годишњак за друштвену историју IV/2-3 (1997), 133-146.

- Мишић С., *Историјска географија српских земаља од 6. до половине 16. века*, Београд 2014.
- Мишић С., *Коришћење унутрашњих вода у српским земљама средњег века*, Београд 2007.
- Мишић С., *Обнова Деспотовине и њене границе (1444-1459)*, у: Пад Српске деспотовине 1459. године, Београд 2011, 63-73.
- Мишић С., *Поседи великог логотета Стефана Ратковића*, у: Моравска Србија. Историја, култура, уметност, Крушевац 2007, 7-19.
- Mišić S., *Territorial Division and Representatives of the Local Administration in the Medieval Bosnian State in 13th and 14th century*, БИГ 1 (2010), 69-86.
- Мишић С., *Хумска земља*, Београд 1996.
- Мргић-Радочић Ј., *Доњи Краји. Крајина средњовековне Босне*, Београд 2002.
- Мргић Ј., *Жупе и насеља „земље“ Усоре*, ЈИЧ 1-2 (2000), 27-41.
- Mrgić J., *Zemlja i ljudi. Iz istorije životne sredine zapadnog Balkana*, Beograd 2013.
- Мргић Ј., *Последња два Котроманића и Деспотовина*, у: Пад Српске деспотовине 1459. године, Београд 2011, 195-201.
- Мргић Ј., *Проучавање „централних насеља“ у историјској географији византијског царства на Балкану и могућности примене нове методологије, Византијски свет на Балкану II*, ур. Б. Крсмановић, Љ. Максимовић, Р. Радић, Београд 2012, 285–297.
- Мргић Ј., *Северна Босна 13-16 век*, Београд 2008.
- Mrgić J., *Some consideration on woodland resource in medieval Serbia and Bosnia*, БИГ 1 (2010), 87-101.
- Mrgić- Radojčić J., *Rethinking the territorial development of the medieval Bosnian state*, ИЧ 51 (2004), 43-64.
- Мргић-Радочић Ј., *Средњовековни човек и природа*, Приватни живот у српским земљама средњег века, Београд 2004, 163-182.
- Мутапчић Е., *Управно-правни положај Сребренице у средњем вијеку*, у: Културно-историјско наслеђе Сребренице кроз вијекове, Сребреница 2012, 146-163 (= Е. Mutapčić, *Upravno-pravni položaj Srebrenice u srednjem vijeku*, у: *Srebrenica kroz minula stoljeća I*, Tuzla-Srebrenica 2012, 11-36.)
- Murphey R., *Ottoman Warfare 1500-1700*, London 1999.

- Николић В., *Дистрибуција базе Осат у ономастици и лексици*, Радови ФФ Пале 3-4 (2001-2002), 243-263.
- Николић М., *Путеви - Градови, тргови и насеља - Трговина*, Историја Титовог Ужица, Титово Ужице 1989, 164-188.
- Nurdberg M., *Dinamični srednji vek*, Beograd 2012.
- Павловић Б., *Екологија градске средине у античкој и средњовековној Србији*, Здравствена заштита 34/6 (2005), 7-10.
- Palavestra V. – Petrić M., *Srednjovjekovni nadgrobni spomenici u Žepi*, Radovi – Naučno društvo BiH, Odeljenje istorijsko-filoloških nauka 8 (1964), 139-180.
- Petrić M., *Porijeklo stanovništva Žepe*, GZM - Etnologija 19 (1964), 15-37.
- Petrovics I., *John Hunyadi, defender of the southern borders of the Medieval Kingdom of Hungary*, Banatica 20-2 (2010), 63-75.
- Поповић М., *Утврђења Земље Павловића*, у: Земља Павловића. Средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 91-112.
- Раšалић Е., *Antička naselja i komunikacije u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1960.
- Радић Р., *Босна у историјском делу Кротовула са Имброса*, ЗРВИ 43 (2006), 141-154.
- Радић Р., „Хроника о турским султанима“ као извор за историју Босне, у: Земља Павловића. Средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 327-344.
- Радонић Ј., *Кротовул, византијски историк XV века*, Глас СКА 138 (1930), 59-83.
- Радонић Ј., *Споразум у Тати и српско-угарски односи од XIII до XVI века*, Глас СКА 187 (1941), 117-232.
- Ramović M., *Obim rudarske djelatnosti u srebreničkom kraju tokom rimskog doba i srednjeg vijeka*, Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne 5 (1961), 33-41.
- Rennell R., *Landscape, Experience and GIS: Exploring the Potential for Methodological Dialogue*, Journal of Archaeological Method Theory (2012), 510–525.
- Ристановић С., *Крупањ, Река Дрина и Подриње*, Београд 2000, 230-231.
- Ристановић С., *Река Дрина*, Река Дрина и Подриње, Београд 2000, 5-15.
- Ристановић С., *Река Дрина као државна граница*, Река Дрина и Подриње, Београд 2000, 23-26.

- Ристановић С., *Шуме – велико природно богатство слива Дрине*, Река Дрина и Подриње, Београд 2000, 59-66.
- Рокаи П., *Последње две године балканске политике краља Жигмунда (1435-1437)*, Годишњак ФФ у Новом Саду XII-1 (1969), 89-108.
- Рудић С., *О жени војводе Вукмира Златоносовића*, ИЧ 55 (2007), 113-118.
- Sarajevski D., *Ludmer*, Sarajevo 1952.
- Simić V., *Istorijski razvoj našeg rudarstva*, Beograd 1951.
- Simić V., *Rudarstvo olova u Podrinju*, Rudarski glasnik 3 (1974), 79-81.
- Sivrić M., *Rod Dobretinić-Latinica (Latiničić) trgovci i srebrenički knezovi, darovatelji franjevačkih samostana i crkava u Bosni*, Bosna Franciscana XVII-30 (2009), 105-140.
- Skok P., *Etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I*, Zagreb 1971.
- Спремић М., *Деспот Ђурађ Бранковић и Мачванска бановина*, Прекинут успон. Српске земље у позном средњем веку, Београд 2005, 91-105.
- Спремић М., *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*, Београд 1994.
- Спремић М., *Јадар у средњем веку*, Прекинут успон. Српске земље у позном средњем веку, Београд 2005, 3-42.
- Спремић М., *Крупањ и Рађевина у средњем веку*, Прекинут успон. Српске земље у позном средњем веку, Београд 2005, 43-67.
- Спремић М., *Средњовековни рудници и тргови северозападне Србије – међусобна повезаност*, Ваљево. Постапак и успон градског средишта, Ваљево 1994, 93-110.
- Спремић М., *Црнча у средњем веку*, Прекинут успон. Српске земље у позном средњем веку, Београд 2005, 69-90.
- Станковић С., *Географски положај слива Дрине*, у: Дрина, Београд 2005, 11-19.
- Степић М., *Подриње као европски трансгранични регион*, у: Дрина, Београд 2005, 435-452.
- Томовић Г., *Надгробни натписи из Подриња*, ИЧ 29-30 (1982-83), 47-62.
- Томовић Г., *Средњи век*, у: Азбуковица. Земља и људи, Љубовија 1985, 53-68.
- Томовић Г., *Средњи век*, Историја Титовог Ужица, Титово Ужице 1989, 117-163.
- Тошић Ђ., *Босна и Турци од Косовске до Ангорске битке*, Зборник за историју БиХ 1 (1995), 85-97.

- Тошић Ђ., *Гласинац у Земљи Павловића*, у: Земља Павловића. Средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 77-90.
- Трбуховић В., *Старо рударство и металургија Западне Србије*, Museum 4 (2004), 7-18.
- Thallóczy L. - Šufflay M., *Povijest (banovine, grada i varoši) Jajca*, Zagreb 1916.
- Thallóczy L., *Prilozi k objašnjenju izvora bosanske historije*, GZM 5 (1893), 175-229.
- *Удешавање Дрине за пловидбу. Кратки преглед радова који су до сада вршени на Дрини*, Београд 1889. (Без имена аутора)
- Узелац А., *Прилози за „Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља“*, БИГ 1 (2010), 181-188.
- Ферјанчић С., *Дрина у праисторији и антици*, у: Дрина, Београд 2005, 23-28.
- Филиповић М. С., *Почеци и прошлост Зворничке епархије*, Богославље VIII (XXIII) 1-2 (1964), 49-132.
- Fodor P., *The Sigmurd and the Dragon. The Ottoman Empire and Hungary (1390-1533)*, u: *Fight Against the Turk in Central Europe in the First Half of the 16th century*, Budapest 2004, 9-35.
- Фостиков А., *Примена нових технологија у историјској географији: апликација ХГИС-а и његове могућности*, Браничевски гласник 9 (2014), 7-16.
- Handžić A., *Zvornik u drugoj polovini XV i u XVI vijeku*, GDI BiH 18 (1968-1969), 141-196.
- Handžić A., *Rudnici u Bosni u drugoj polovini XV stoljeća*, POF 26 (1976), 7-42.
- Handžić A., *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, Sarajevo 1975.
- Hoensch, J. K., *Itinerar König und Kaiser Sigismunds von Luxemburg 1368-1437*, Warendorf 1995.
- Hoffer A., *Položaj nekih mesta u povelji Sigismunda od god. 1426*, GZM 5 (1893), 553-554.
- Храбак Б., *Отимачина и хајдучија херцеговачке властеле у XIV и XV веку*, у: Земља Павловића. Средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 279-304.
- Huseinović M., *Vjerske, kulturne i zdravstvene prilike u Srebrenici u prvoj polovini 15. stoljeća*, Bosna Franciscana 34 (2011) 219–234.
- Husić A., *Trebotić i utvrda Kličevac u vrijeme osmanske vladavine*, Anali Gazi Huserev-begove biblioteke 21-22 (2003), 119-134.

- Ћирковић Љ., *Климатске особине Западне Србије*, Зборник радова Географског института „Јован Цвијић“ 29 (1977), 105-133.
- Ćirković S., *Bosanska crkva u bosanskoj državi*, Prilozi za istoriju Bosne i Hercegovine I, Sarajevo 1987, 191-254.
- Ћирковић С., *Дубровчани као предузетници у рударству Србије и Босне*, Работници, војници, духовници. Друштва средњовековног Балкана, Београд 1997, 113-134.
- Ћирковић С., *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964.
- Ћирковић С., *Једна парница сребреничких фрањеваца*, Годишњак Друштва историчара БиХ 40-41 (1989-90), 30-40.
- Ћирковић С., *Русашка господа*, ИЧ 21 (1974), 5-17.
- Ћирковић С., *Средњи век*, у: Шабач у прошлости 1, Београд 1970, 83–114.
- Ћирковић С., *Сугуби венац. Прилог историји краљевства у Босни*, у: Работници војници, духовници. Друштва средњовековног Балкана, Београд 1997, 277-305.
- Ћирковић С. - Ковачевић-Којић Д. - Ћук Р., *Старо српско рударство*, Београд - Нови Сад 2002.
- Ћирковић С., *Херцег Стефан Вукчић Косача и његово доба*, Београд 1964.
- Ћоровић В., *Деспот Бурђа према Конавоском рату*, Глас СКА 110 (1923), 26-39.
- Ћоровић В., *Сребреница за владе деспота Стефана (1413-1427)*, Прилози за КЈиФ 2 (1922), 1-47.
- Ћоровић В., *Територијални развој босанске државе у средњем веку*, Глас СКА 187 (1935), 1-47.
- Ћоровић В., *Хисторија Босне I*, Београд 1940.
- Цвијић Ј., *Балканско полуострво*, Београд 1987.
- Čremošnik I., *Die ältesten Ansiedlungen und Kultur der Slawen in Bosnien und Herzegowina im Lichte der Untersuchung in Mušići und Batkovići*, Balcanoslavica 1 (1972/74), 59-64.
- Šabanović H., *Bosanski pašaluk: postanak i upravna podjela*, Sarajevo 1959.
- Šabanović H., *Upravna podjela jugoslovenskih zemalja pod turskom vladavinom do Karlovačkog mira 1699. godine*, GID BiH 4 (1952), 171-204.
- Šabanović H. - Palavestra V., *Žepa i njena okolina u prvim decenijama turske vlasti*, GZM - Etnologija 19 (1964), 39-44.

- Шево Љ., *Задужбине краља Драгутина западно од Дрине*, Рачански зборник 3 (1998), 37-47.
- Шкриванић Г., *Властелинство великог челника Радича Поступовића*, ИЧ 20 (1973), 125-137.
- Шкриванић Г., *Путеви у средњовековној Србији*, Београд 1974.

Комисији за докторске студије
НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
Филозофски факултет
Универзитет у Београд

РЕФЕРАТ О КВАЛИФИКОВАНОСТИ КАНДИДАТА И ПОДОБНОСТИ ПРЕДЛОЖЕНЕ ТЕМЕ ЗА ДОКТОРСКУ ДИСЕРТАЦИЈУ

Поштоване колегинице и колеге,

Након што су испуњени сви услови прописани одредбама, након позитивног извештаја комисије за одбрану предлога, чије примедбе је кандидат усвојио, у могућности само да поднесемо следећи реферат о кандидату

Милану Војновићу (5113-13), и предложеној теми његове докторске дисертације, под називом *Средње Подриње – историјско-географско истраживање (14. – почетак 16. века)*

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Милан (Жељко) Војновић рођен је 12. октобра 1989. године у Београду. Гимназију је завршио у Смедеревској Паланци. Основне студије уписао је 2008. године на Одељењу за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду. Дипломирао је 30. августа 2012. године, одбранивши дипломски рад под називом *Босна и Србија у првој половини 15. века*. Исте године уписао је мастер академске студије на Одељењу за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду. Мастер академске студије је успешно завршио 30. септембра 2013. године одбранивши мастер рад под називом *Средњовековна „земља“ Дрина – историјско-географско истраживање*. Дипломски и мастер рад завршио је под руководством ментора проф. др Јелене Мргић. Током мастер студија остварио је укупан успех изражен у просечној оцени 10,00. Докторске студије историје уписао је школске 2013/2014 године на Одељењу за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду, под руководством ментора истог ментора.

Кандидат је учествовао је на једном научном скупу: *Шести годишњи симпозион „Српска теологија данас 2014“*; 30 мај, 2014, Православни богословски факултет Универзитета у Београду – рад који је представљен **Црквене прилике у „земљи“ Дрини**, прихваћен је за штампу у часопису Српска теологија данас 6 (2014), који у тренутку писања овог реферата још није одштампан.

Други рад - **Границе и жупе „земље“ Дрине**, објављен је у часопису Браничевски гласник 9 (2014), 17-32, и третира историјско-географску реконструкцију управне и територијалне јединице на размеђи средњовековне Србије и Босне, што до тада није био предмет посебних истраживачких напора, а кандидат је успешно омеђио територију и сместио је у шири географски и историјски контекст.

Кандидат је такође написао и два информативна приказа:

- М. Копривица, *Попови и протопопови Српске цркве у средњем веку*, Ниш 2012; Београдски историјски гласник 4 (2013), 243-244 .

- *Пад Босанског краљевства 1463. године*, уредници Срђан Рудић, Дубравко Ловреновић, Павле Драгичевић, Београд-Сарајево-Бања Лука 2015; Историјски часопис 64 (2015), 462-464.

2. Предмет и циљ дисертације:

У договору између ментора, проф. др Јелене Мргић, и кандидата, Милана Војновића, формулисана је тема докторске дисертације: *Средње Подриње – историјско-географско истраживање (14. – почетак 16. века)*. С једне стране, кандидат је овладао потребном методологијом историјске географије као специфичне научне дисциплине, која комбинује истраживачке методе и хеуристику историјских наука, са подробним познавањем географског простора и промена природне средине у којој нека друштвена заједница живи и делује. Средње Подриње као историјска област није добила свој посебни регионални приказ, којим би наставила досадашњи низ у историографији: С. Мишић, Хумска земља у средњем веку (Београд 1996), Ј. Мргић-Радојчић, Доњи Краји – Крајина средњовековне босанске државе (Београд 2002), Јелена Мргић, Северна Босна (13-16. век) (Београд 2008), Тања Рибар, Западне стране у средњовековној босанској држави (Београд 2010). Предложена дисертација имала би за циљ да покаже разлику између средњовековне организације географског простора и савремене географске поделе. Наиме, простор Средњег Подриња према савременој географској регионализацији представља област око средњег тока реке Дрине од ушћа Лима на југу до Зворника на северу. Поред реке Дрине која свакако доминира овим простором издвајају се и друге реке у њеном сливу које обележавају рељеф Средњег Подриња. Од југа ка северу то су реке Рзав, Жепа, Љубовића и Дрињача са својом притоком Јадар. У средњем веку није постојала подела тока реке Дрине на Горње, Средње и Доње Подриње. Уместо тога средњовековни извори указују на постојање *земаља* и *жупа* – мањих и већих територијално-управних јединица. Тако се у изворима среће *земља* Подриње која је за разлику од савременог географског одређења обухватала само леву обалу средњег тока реке Дрине. Истраживање ће, наравно, укључити и десну обалу Дрине и области које су припадале средњовековној Србији, проучавајући просторне и економске односе становништва.

Полазећи од физичко-географских особина овог региона, кандидат ће на основу постојеће изворне писане и археолошке грађе, а уз примену новијих теоријских модела, истраживати са усмерењем ка одређеним циљевима: 1) утврђивање просторног размештаја и структуре средњовековних и раноосманских насеља (села, тргови, градови, тврђаве, касабе), 2) затим управних јединица (жупа и „власти“, нахија и кадилука), 3) привредне потенцијале и активност (рударство, трговина, занатство, пољопривреда), и 4) саобраћајну мрежу. Политичко-историјски оквир позног средњег века и раноосманског периода (14.– почетак 16. века) је основни оквир, мада је због дуготрајности процеса, као што су привредни и демографски, неопходно правити искорак у претходни и наредни период. Односи средњовековне Србије и Босне које су се граничиле на реци Дрини, потом све промене које долазе са османским освајањем, изискују посебну истраживачку пажњу.

3. Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације:

Предложена дисертација биће хронолошко-проблемски структурирана и подељена на следећа поглавља:

1. Уводно поглавље – предмет истраживања и методологија, изворна грађа и научна литература

2. Политичка историја Средњег Подриња, са освртом на период до почетка 14. века, а затим детаљно од 14. до почетка 16. века
3. Територијално-управна организација Средњег Подриња – идентификовање управних јединица средњег века – жупе и организација „земље“ Подриње, односи са суседним областима, промене граница, и промене које наступају са трајним успостављањем власти Османског царства.
4. Насеља Средњег Подриња – типологија средњовековних и османских насеља, теренска идентификација и убикација, са израдом нових историјских и тематских карата.
5. Демографија – друштвене категорије становништва, миграциона кретања и промене током раног периода османске власти.
6. Црквена организација на тлу Средњег Подриња – реконструкција центара православне, католичке и јеретичке „цркве босанске“, затим почетак процеса исламизације.
7. Привреда Средњег Подриња – врсте привредних активности становништва, коришћење природних ресурса нарочито у рударству, трговина и саобраћај.
8. Закључак – сумирање постигнутих резултата истраживања.

Списак извора и литературе.

Кандидат ће представити резултате истраживања и израдом нових, оригиналних историјских карата за одређена поглавља.

4. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању:

Као основне, радне хипотезе, кандидат је предложио следеће:

Просторни распоред насеља и археолошких остатака (најчешће некропола стећака), када се користи у комбинацији са расположивим писаним изворима, може да нам пружи бољи увид у територијално-управну организацију, демографију, урбани развој и мрежу насеља.

„Земља“ Подриње је формирана релативно касно (средином 14. века) што је битно утицало на њен положај у средњовековној босанској држави.

На основу сачуваних средњовековних извора, географских одлика терена, и раних османских пописних дефтера, границе и обим жупа и *земаља* средњовековне босанске државе, тако и Средњег Подриња, могу се реконструисати.

Први османски дефтери се могу искористити у реконструисању мреже насеља и привредне структуре у првим деценијама османске власти, али и за период пре османског освајања Средњег Подриња.

Насеља рударског басена Средњег Подриња са обе стране реке Дрине била су међусобно повезана и њихов економски, али и урбани развој се не може посматрати изоловано.

Централно насеље Средњег Подриња је Сребреница која је захваљујући рударству и трговини постала један од већих градова Балкана.

Употреба *Историјско географског информационог система* може да помогне не само у презентовању резултата истраживања већ и у самом истраживању Средњег Подриња. Просторни распоред насеља и археолошких остатака (најчешће некропола стећака), када се користи у комбинацији са расположивим писаним изворима, може да нам пружи бољи увид у територијално-управну организацију, демографију, урбани развој и мрежу насеља.

У циљу повећања производње, територије Средњег Подриња са интензивном експлоатацијом рудника у средњем веку су пролазиле кроз процес промене природног окружења (сеча и крчење шума, загађење ваздуха, река и потока, итд.), али често на штету локалног становништва.

5. Методе које ће се у истраживању применити:

Методологија у предложеној дисертацији саображена је типологији изворне грађе, које се може груписати. Велики део обухвата писану грађу различите провенијенције: српска и босанска средњовековна дипломатичка грађа, дубровачка писана грађа, угарска, млетачка и османска (у преводу). Од наративних извора ту је Житије деспота Стефана Лазаревића и путописи страних путника. Археолошки материјал који је до сада публикован, обухваћен је великом збирком Археолошког лексикона БиХ, али и текућом научном продукцијом. Кандидат такође планира да изврши стручни обилазак терена Средњег Подриња и евентуално допуни ове податке. Сачувана је и одређена картографска грађа, са свим мањкавостима ове дисциплине пре прецизних мерења терена. Поред аналитичког метода, кандидат ће применити и компаративни метод, поредећи простор и организацију, сличности и разлике између „земље“ Подриње и суседних области. Поред тога, покушаће да примени неке новије теоријске моделе историјске географије у проучавању просторног распореда насеља и одређивање њиховог управног, политичког и економског значаја. Историјски ГИС би требало да омогући „истраживању по слојевима“, када се све информације о насељима, некрополама стећака и путним комуникацијама повежу у јединствен преглед терена, што је до сада већ дало добре резултате за друга подручја.

6. Очекивани резултати и научни допринос:

Израдом предложене дисертације, још један регион средњовековне босанске државе, у непосредном суседству Србије, добио би свој целовит, заокружен приказ, на основу најновије научне продукције и применом иновативне методологије. На тај начин се допуњава и целокупна слика ширег простора – западне Србије и источне Босне, које су до сада биле само изоловано посматране, без овог транзитног подручја које их је повезивао и било део заједничке историје.

7. Закључак:

Кандидат је успешно одбранио предлог образложења своје докторске дисертације и стога смо у могућности да сачинимо овај извештај.. Својим мастер радом, и током досадашњег тока докторских студија, кандидат је показао да влада основама методологије историјског и географског истраживања и писања научних радова, и сматрамо да је могуће претпоставити да ће на основу одговарајућег садржаја, структуре и методологије предложене дисертације кандидат бити у могућности да пружи оригиналан допринос историјској науци.

На основу свега наведеног , Комисија је слободна да препоручи Научно-наставном већу Филозофског факултета Универзитета у Београду да одобри предлог теме докторске дисертације кандидата **Милана Војновића, *Средње Подриње – историјско-географско истраживање (14. – почетак 16. века)***

У Београду, 12.02.2016.

Чланови комисије:

Проф. др Јелена Мргић (ментор)

Проф. др Синиша Мишић

Проф. др Радивој Радић

Доц. др Дејан Јечменица

Др Марија Копривица,
